
ĮVYKIO VIETOS APŽIŪRA LIETUVOJE: PROBLEMATIKA IR EFEKTYVAUS VEIKLOS MODELIO DIEGIMO PAIEŠKOS

Žaneta Navickienė*

**Mykolo Romerio universiteto Viešojo saugumo fakulteto Policijos veiklos katedra
Putvinskio g. 70, LT-44211 Kaunas
Telefonas (837) 303663
El. paštas: zaneta.navickiene@mruni.eu*

Edvinas Žuravliovas**

***Mykolo Romerio universiteto Viešojo saugumo fakulteto
Teisės ir policijos veiklos iššestinių studijų programos studentas
Putvinskio g. 70, LT-44211 Kaunas
Telefonas (837) 303663
El. paštas: edvinaszuravliovas@gmail.com*

Anotacija. Įvykio vietos apžiūra – pirminis ir vienas svarbiausių ikiteisminio tyrimo veiksmų, kurio metu ne tik užfiksuojami turintys reikšmę duomenys ir pėdsakai. Tai veiksmas, lemiantis ir tolesnę tiriamo įvykio eigą, neretai ir galutinę bylos sėkmę. Mokslinių ir praktinių tyrimų šiuo klausimu nestokojama, tačiau ikiteisminio tyrimo kokybės užtikrinimas, siekimas pamatuoti ikiteisminio tyrimo efektyvumą ir naujų veiklos formatų diegimas praktikoje dabartiniu metu sudaro svarias prielaidas analizuoti įvykio vietos apžiūros klausimus naujai – ieškant efektyvaus modelio diegimo varianto.

Straipsnį sudaro trys tarpusavyje susijusios dalys. Pirmojoje dalyje analizuojama įvykio vietos apžiūros problema teisinio reguliavimo kontekste, įvertinama įvykio vietos apžiūros bei tyrimo takoskyra ir pateikiami siūlymai dėl kai kurių teisinio reguliavimo pokyčių. Antrojoje dalyje pristatoma taktinių rekomendacijų dėl įvykio vietos apžiūros įgyvendinimo situacija ir problematika, taip pat pabrėžiamas tikslingas kriminalistinių taktinių rekomendacijų laikymasis. Trečiojoje dalyje analizuojamas esamas darbo organizavimo formatas ir charakterizuojamas galimas efektyvus veiklos modelis įvertinant proceso stiprybes, silpnybes, grėsmes ir galimybes (toliau – SSGG), be to įvertinamos subjektų, dirbančių įvykio vietoje, įgaliojimų ir kompetencijų raiškos, pasiūlomos jų veiklos tobulinimo perspektyvos.

Pagrindinės sąvokos: įvykio vieta, įvykio vietos apžiūra, įvykio vietos tyrimas, ikiteisminio tyrimo pareigūnas, darbo organizavimas

ĮVADAS

Tyrimo aktualumas. Įvykio vietos apžiūra pirmiausia galėtų būti analizuojama per tyrėjo ir specialisto bendrą veiklos jungtį, nes šie du subjektai atlieka šį ikiteisminio tyrimo veiksmą ir tiesiogiai dalyvauja jame. Praktikoje išskiriami įvairūs tyrėjo ir specialisto bendros veiklos ypatumai, tačiau tiek moksliniuose tyrimuose, tiek ir praktinės veiklos segmentuose dažniausiai identifikuojamos šios pagrindinės minėtų subjektų bendradarbiavimo situacijos: atliekant įvykio vietos apžiūrą; ruošiant medžiagą, reikalingą objektų tyrimui atlikti, ir formuluojant tikslinius klausimus; atliekant kitus ikiteisminio tyrimo veiksmus, kuomet būtinos

specialios žinios¹. Įvykio vietos apžiūros kokybę pirmiausia lemia šio ikiteisminio tyrimo veiksmo teisinio reguliavimo ypatumai, pasirinkti optimalūs taktiniai būdai šiam veiksmui atlikti, taip pat taikytinas darbo organizavimo formatas ir galiausiai tyrėjo ir specialisto (eksperto) turima kvalifikacija ir jų kompetencijos lygis.

Įvykio vietos apžiūra ir toliau išlieka vienas svarbiausių, informatyviausių ikiteisminio tyrimo veiksmų. Atlikti tyrimai patvirtina šio ikiteisminio tyrimo veiksmo svarbą. Gausus mokslo šaltinių sąrašas įvykio vietos apžiūros tematika sulaukia labai daug dėmesio. Pastarąjį dešimtmetį užsienio šalyse įvykio vietos apžiūros aktualijos daugiausiai nagrinėtos tiriant atskirų rūšių nusikalstamas veikas², tačiau pakankamai daug dėmesio skirta ir bendriesiems įvykio vietos apžiūros klausimams nagrinėti, pavyzdžiui, akcentuojant inovatyvius apžiūros būdus ir metodus³. Atskirų nusikalstamų veikų tyrime Lietuvos mokslininkai įvykio vietos apžiūros klausimus nagrinėjo pagal du pagrindinius kriterijus: bendrąsias įvykio vietos apžiūros nuostatas ir su jomis susijusią problematiką: H. Malevski⁴, J. Juškevičiūtė ir R. Burda⁵ bei atskirų nusikalstamų veikų tyrimo kontekste (kriminalistikos metodikos formate), pavyzdžiui, V. Paulauskas – analizuodamas eismo įvykių tyrimus⁶, L. Radzevičius – nagrinėdamas darbų saugos taisyklių pažeidimų klausimus⁷, A. Gorbatkov – kontrabandos tyrimo aktualijas⁸, R.

¹ Apie šių subjektų bendradarbiavimą plačiau žr. Malevski H., Kurapka V., Matulienė S., Navickienė Ž. Współpraca funkcjonariuszy organów ścigania ze specjalistami pionu kryminalistycznego. Diagnoza i możliwości usprawnienia – doświadczenia Litewskie. Archiwum medycyny sądowej i kryminologii: kwartalnik. Kraków: Organ Polskiego Towarzystwa medycyny Sądowej i Kryminologii. 2016, t. 66, Nr. 3. P. 182-210.

² Plačiau žr. The Practice of Crime Scene Investigation. Edited by John Horswell. CRC Press. 2004. Taip pat žr. Vaaca J. R. Computer Forensics: Computer Crime Scene Investigation (Networking Series) (Networking Series). Charles River Media, Inc. Rockland, MA, USA ©2005. Taip pat žr. Crime Scene Investigation and Reconstruction (3rd Edition) by Robert R. Ogle Jr. Pearson; 3 edition, 2011. Taip pat žr. Conway A., James J. I., Gladyshev P. Development and Initial User Evaluation of a Virtual Crime Scene Simulator Including Digital Evidence. Digital Forensics and Cyber Crime. Volume 157. Springer International Publishing, 2015. P. 16-26.

³ Plačiau žr. Liao G., Zheng Y., Zhao L., Wu X. A Novel Plan for Crime Scene Reconstruction. Proceedings of Sciences. CENet2015, 2-13 September 2015 Shanghai, China 2015. Taip pat žr. Kannan S., Muthu K., Muthusamy S., Sidhu P. Cheiloscopy - A Vital Tool In Crime Investigation. Int J Forensic Sci Pathol. 3(3), 2015. P. 89-93.

⁴ Malevski H. Įvykio vietos tyrimas: šiuolaikinės problemos ir raidos perspektyvos. Jurisprudencija, 1998, t. 10 (2). Taip pat žr. Malevski H. Įvykio vietos tyrimo instituto raida: atsiradimo prielaidos, įgyvendinimo problemos ir tobulinimo perspektyvos. Jurisprudencija, 1 2006 (79). P. 65–71. Taip pat žr. Malevski H. Specialistas kriminalistas įvykio vietos apžiūroje: pagal specialistų kriminalistų apklausos rezultatus. Jurisprudencija, 1998, t. 9(1). P. 88-101.

⁵ Burda R., Juškevičiūtė J. Specialių žinių naudojimo formų Lietuvos baudžiamajame procese optimizavimas. Jurisprudencija, 2006, t. 11(89). P. 19-26.

⁶ Paulauskas V. Eismo įvykių ikiteisminio tyrimo kriminalistiniai ypatumai. „Socialinės inovacijos globaliai plėtrai. Mokslo darbai Nr. 1(1). Mykolo Romerio universitetas, 2012. P. 24-53.

⁷ Žr. Radzevičius L. Nelaimingo atsitikimo įvykio vietos apžiūros ypatumai prieš skiriant darbų saugos techninę ekspertizę. Jurisprudencija. 1999. P. 37-42. Taip pat žr. Radzevičius E. Specialių žinių taikymo problemos tiriant nusikalstamų darbų saugos pažeidimų įvykius Lietuvoje. Jurisprudencija, 2005, t. 66(58). P. 130-139.

⁸ Gorbatkov A. Apžiūros atlikimo metodika tiriant kontrabandą. Teisė Nr. 57. 2005. P. 38-49.

Burda – ekonominių nusikaltimų tyrimo ypatumas⁹, t. y. tiriant įvairias nusikalstamas veikas¹⁰. Praktinės veiklos kontekste vienas svarbiausių teisės aktų, įtvirtinančių įvykio vietos apžiūros ypatumus – Teritorinių policijos įstaigų veiklos apžiūrint ir tiriant įvykio vietas tobulinimo koncepcija¹¹. 2006 metais patvirtinus šią koncepciją¹², iš principo siekta gerinti įvykio vietos apžiūros ir tyrimo kokybę. Minėtoje Koncepcijoje pažymima, jog „ilgą laiką specialistų dalyvavimo įvykio vietų apžiūrose rodikliai buvo palyginti aukšti (svyravo nuo 62 iki 66 procentų) ir tenkino ikiteisminio tyrimo poreikius. 2003 m., įsigaliojus Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksui, situacija pasikeitė: apžiūrima ir tiriama tik apie 38,5 proc. šalyje užregistruotų nusikaltimų vietų“. Šiame straipsnyje naujai ir kompleksiskai įvertintina situacija dėl įvykio vietos apžiūrų kokybės specialių žinių taikymo kontekste.

Tyrimo naujumas. Įvykio vietos apžiūra – pirminis ir vienas svarbiausių, informatyviausių ikiteisminio tyrimo veiksmų, lemiančių ne tik tolesnę, bet dažnai ir galutinę tyrimo sėkmę. Todėl siekiant užtikrinti ikiteisminio tyrimo kokybę, garantuoti ikiteisminio tyrimo efektyvumą, darbas įvykio vietoje, nors ir analizuojamas tiek moksliniu, tiek praktiniu lygmeniu, visgi turėtų būti įvertinamas ir kompleksiskai: per teisinio reguliavimo, taip pat per normų taikymo prizmę, veiklos organizavimo segmentą – klaidų identifikavimo ir gerosios praktikos pavyzdžių diegimo variantus, įgaliojimų ir kompetencijos apibrėžtį ir efektyvaus veiklos modelio konstravimą SSGG analizės pagrindu. Šiuo metu Lietuvos policijoje aktyviai diskutuojama apie inovatyvių veiklos formų diegimą ir palaipsniui įgyvendinami nauji veiklos modeliai. Taigi, 2015-2017 metų veiklos vizijoje bandoma diegti universalus pareigūno veiklos modelį, kuris sąlygotų policijos pareigūnų įgaliojimų peržiūrą ir įvertinimą. Siekiant ikiteisminio tyrimo veiksmų kokybės užtikrinimo, šios diskusijos dėmesio centre tampa įvykio vietos apžiūros kokybės užtikrinimo klausimai, nes įgaliojimų transformacija palieštų ir šio pirminio veiksmo atlikimo specifiką.

Tyrimo objektas – įvykio vietos apžiūros teisinio reguliavimo ir taikymo ypatumai konstruojant naują veiklos modelį.

⁹ Burda R. Kompiuterinės įrangos panaudojimas ekonominiams nusikaltimams (kai kurie kriminalistinės charakteristikos ir tyrimo metodikos ypatumai). Jurisprudencija. LTA mokslo darbai. 1999. T. 12(4). P. 69-75.

¹⁰ Kriminalistikos metodikos rėmuose įvykio vietos apžiūros ypatumai nagrinėti praktiškai visuose atskirų nusikalstamų veikų tyrimo metodikos klausimuose: grobimų, nužudymų, sveikatos sutrikdymų, ir kitų įvykių tyrimo kontekste.

¹¹ Lietuvos policijos generalinio komisaro 2006 m. liepos 24 d. įsakymas Nr. 5-V-454 “Dėl teritorinių policijos įstaigų veiklos apžiūrint ir tiriant įvykio vietas tobulinimo koncepcijos patvirtinimo“.

¹² Ten pat.

Tyrimo tikslas – analizuojant įvykio vietos apžiūros problematiką Lietuvoje, numatyti veiksmingas efektyvaus veiklos modelio diegimo galimybes. Siekiant tikslo, keliami trys pagrindiniai uždaviniai:

1. Pristatyti esmines įvykio vietos apžiūros problemas teisinio reguliavimo plotmėje.
2. Išanalizuoti įvykio vietos apžiūros taktinius ypatumus.
3. Pateikti galimus efektyvaus veiklos modelio kriterijus ir kompleksinius sprendimo būdus.

Tyrimo metodai. Straipsnyje panaudoti šie teoriniai metodai: aprašomasis-lyginamasis, analitinis-kritinis, loginis ir dokumentų turinio ir mokslinės literatūros analizės metodai. Šie tyrimo metodai leido išanalizuoti su įvykio vietos apžiūra susijusius teisinio reguliavimo ypatumus bei įvykio vietos apžiūros sampratą, taip pat palyginti įvykio vietos apžiūros ir įvykio vietos tyrimą. Siekiant identifikuoti praktines įvykio vietos apžiūros problemas, tyrimo metu taip pat panaudoti kiti tyrimo metodai: stebėjimas, interviu, apklausa, baudžiamųjų bylų analizė. Buvo apklausta 114 respondentų (tyrėjų ir specialistų) apie bendradarbiavimo aktualijas, tame tarpe ir šių subjektų veiklos jungtį dirbant įvykio vietoje. Objektyviu tiesioginiu stebėjimu buvo siekta nustatyti, kaip policijos tyrėjai ir specialistai apsaugo įvykio vietas, pasirengia bei atlieka įvykio vietos apžiūras. Stebėjimas buvo atliktas Vilniaus apskrities vyriausiojo policijos komisariato Kriminalistinių tyrimų skyriuje, kur buvo analizuojama įvykio vietos apžiūra 21 nusikalstamoje veikoje (18 vagysčių, 1 viešosios tvarkos pažeidimas, 1 turto sugadinimas ir 1 nužudymas). Interviu buvo siekta tikslingai įvertinti esamą situaciją įvykio vietos apžiūros kontekste ir pateikti svarius argumentus dėl tobulintų veiklos kryptių atliekant šį veiksma. Panaudojant šį metodą, pasirinktinai apklausti keturi kriminalistinių tyrimų skyrių viršininkai iš Alytaus, Kauno, Utenos ir Vilniaus. Baudžiamųjų bylų analizės metodu buvo siekta nustatyti dažniausiai pasitaikančius įvykio vietos apžiūros trūkumus, kurie galėtų lemti nekokybišką ir paviršutinišką įvykio vietos apžiūros atlikimą ir rezultatus. Šio proceso metu iš viso buvo išanalizuota 150 bylų: 120 sustabdytų bylų (vagystės, turto sugadinimai, sveikatos sutrikdymai ir kt.) bei 30 bylų, kuriose priimtas apkaltinamasis nuosprendis (nužudymai, kvalifikuoti nužudymai, kvalifikuoti sveikatos sutrikdymai). Tyrimo metu visuma taikytų empirinių metodų padėjo įvertinti taikomą veiklos modelį atliekant įvykio vietos apžiūrą, identifikuoti aktualiausias įvykio vietos apžiūros problemas ir pateikti efektyvesnio veiklos modelio gaires.

ĮVYKIO VIETOS APŽIŪROS PROBLEMA TEISINIO REGULIAVIMO KONTEKSTE

Įvykio vietos apžiūra reglamentuota Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso (toliau – LR BPK) 207 str.¹³. Šioje teisės normoje nurodoma, kad įvykio vieta yra apžiūrima, kai jos nereikia tirti LR BPK 205 str. nustatyta tvarka. Baudžiamojo proceso įstatymo 205 str. įtvirtintos nuostatos dėl objektų tyrimo, o kaip viena iš objektų tyrimo rūšių yra nurodyta įvykio vieta. Analizuojant minėtus BPK straipsnius, sudaromas išpūdis, kad įvykio vietos tyrimas ir įvykio vietos apžiūra yra du atskiri baudžiamojo proceso institutai. Mūsų manymu, tokia šių veiksmų takoskyra teisiniame reglamentavime reikalauja gilesnės analizės, kadangi praktikoje neretai šie veiksmai tampa vienalyčiu veiksmu. Kaip jau minėta, skiriasi šių abiejų veiksmų teisinis reguliavimas, visgi taikymo ypatumai atliekant šiuos veiksmus iš principo pasižymi plona takoskyra, galima sakyti, praktiškai atliekant juos, šie veiksmai nėra atskirti. Todėl ir diskutuotina apie įvykio vietos apžiūros ir įvykio vietos tyrimo teisinio reguliavimo tobulinimo aktualijas atsižvelgiant į praktikoje besiklostančius šių veiksmų taikymo ypatumus.

Įvykio vietos apžiūra yra procesinis veiksmas, kurio metu organoleptiniais ir techniniais būdais ištiriama, suvokiama ir užfiksuojama įvykio, turinčio nusikaltimo požymių, vieta, jos situacija, surandami, įtvirtinami, preliminariai ištiriami ir paimami nusikaltimui ištirti reikalingi objektai bei jų lokalinės struktūros¹⁴. Rusijos kriminalistų L. Drapkino ir V. Karagodino teigimu, įvykio vietos apžiūra – tai tiriamasis veiksmas, susidedantis iš tiesioginio supančios aplinkos stebėjimo, siekiant aptikti, užfiksuoti ir paimti nusikaltimo pėdsakus bei nustatyti esamos situacijos aplinkybes, turinčias reikšmės tolimesnio procesinio sprendimo priėmimui¹⁵. Slovakijos kriminalistikoje įvykio vietos apžiūra – tai specifinis kriminalistinio tyrimo metodas, pasireiškiantis tiesioginiu kriminalistiškai svarbių pėdsakų stebėjimu, taip pat tai metodas, kuris padeda identifikuoti, ištirti, įvertinti fizinę aplinkos būklę ir objektus, esančius joje, nustatyti bendrą įvykio situaciją ir gauti informaciją, padedančią išsiaiškinti objektyvią tiesą bei svarbių aplinkybių tarpusavio ryšius¹⁶. Kalbant apie įvykio vietos apžiūros sampratą anglosaksų teisinės sistemos kriminalistikoje, galime pastebėti, jog tiesioginį šio procesinio veiksmo

¹³ Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas patvirtintas 2002 m. kovo 14 d. įstatymu Nr. IX-785. Vilnius: Registrų centras, 2015.

¹⁴ Malevski H., Įvykio vietos apžiūra. Lietuvos teisės akademijos Leidybos centras, Vilnius, 1999, P. 14.

¹⁵ Драпкин Л. Я. и Карагодин В. Н. Криминалистика: учебник. 2-е изд., перераб. и доп. Проспект, Москва, 2011. P. 208.

¹⁶ Metenko J., Laca M. Application of theoretical base of crime scene search at crime scene. XI Kriminalistika ir teismo ekspertologija: mokslas, studijos, praktika: tarptautinės mokslinės-praktinės konferencijos pranešimų pagrindu parengtas mokslinių straipsnių rinkinys. Lietuvos teismo ekspertizės centras, Vilnius, 2015. P. 183-199.

apibrėžimą rasti yra ganėtinai sudėtinga. Didžiosios Britanijos kriminalistai R.W. Jackson ir J. M. Jackson teigia, kad įvykio vietos apžiūra – tai veikslių visuma, kuria siekiama išsaugoti, užfiksuoti, supakuoti įvykio vietoje esančius fizinius įrodymus ir įtvirtinti visus veiksmus, atliktus apžiūros metu¹⁷. Jungtinių Amerikos Valstijų kriminalistų M. Houck, F. Crispino, T. McAdam požiūriu, įvykio vietos apžiūra suprantama kaip sudėtinga, protinės veiklos ir fizinių jėgų reikalaujanti, kritiškai svarbi mokslininkų užduotis¹⁸. Kiti JAV kriminalistai, pavyzdžiui, H. James ir J. Norby, šį veiksmą apibrėžia kaip dinaminį procesą, kuris reikalauja aktyvaus tyrėjo požiūrio į įvykio vietą, gebėjimo analizuoti pėdsakus, žinių taikant technines priemones bei gebėjimo atlikti nusikaltimo rekonstrukciją¹⁹. Australijos kriminalisto J. Horswell manymu įvykio vietos apžiūra – tai procesas, kuris susideda iš septynių veikslių: įvertinimo, kontrolės, tyrimo, interpretacijos, fiksavimo, rinkimo ir bylos valdymo²⁰.

Tokia daugialypė įvykio vietos apžiūros sampratų įvairovė nesudaro jokios painingos šio veiksmo suvokimui. Minėtos įvykio vietos sampratos iš principo nėra kontraversiškos. Vienose jų (pavyzdžiui, Rusijos, Slovakijos) akcentuojama šio veiksmo eiga ir tikslingumas (pėdsakų stebėjimas, aplinkos vertinimas ir pan.). Kitose (pavyzdžiui, JAV) itin pabrėžiama subjektams, atliekantiems šį veiksmą, būtinas kompetencijos lygis (gebėjimas analizuoti pėdsakus, gebėjimas rekonstruoti įvykį, protinės veiklos ir fizinių jėgų reikalaujanti veikla ir pan.).

Verta paminėti, kad Lietuvoje įvykio vietos apžiūra yra skirstoma į tam tikras pakopas, kurios turi savo unikalių bruožų. Šis skirstymas yra paremtas žymaus Lietuvos kriminalisto prof. H. Malevskio ilgamete praktika bei tyrinėjimais šioje srityje. Kriminalistas XX a. paskutiniame dešimtmetyje pateikė naujausią įvykio vietos apžiūros koncepciją²¹. Jo teigimu, įvykio vietos apžiūra yra skirstoma į tris lygmenis: paprastą, kvalifikuotą ir įvykio vietos tyrimą. *Paprasta* įvykio vietos apžiūra atliekama tiriant ganėtinai nesudėtingas nusikalstamas veikas. Tai galėtų būti baudžiamieji nusižengimai ar nesunkūs nusikaltimai. Šią apžiūrą galėtų atlikti vienas tyrėjas²². Tačiau, kaip rodo praktika, kai įvykio vietos apžiūrą atlieka vienas tyrėjas, dažniausiai nėra paimami jokie pėdsakai. Tai yra kritikuotina, kadangi įvykio vietos apžiūros esmė ir yra stengtis surasti kuo daugiau daiktinių įkalčių siekiant iširti nusikalstamą

¹⁷ Jackson A. R.W., Jackson J. M., Forensic science. Prentice Hall, 2008. P. 16.

¹⁸ Houck M.M., Crispino F., McAdam T. The science of crime scenes. Oxford: Academic Press, 2012. P. XXV.

¹⁹ James S.H., Norby J.J. Forensic science: an introduction to scientific and investigative techniques. Boca Raton: CRC Press, 2009. P. 169.

²⁰ Horswell J. The practice of crime scene investigation. Boca Raton: CRC Press, 2004. P. 8.

²¹ Malevski H. Įvykio vietos tyrimo instituto raida: atsiradimo prielaidos, įgyvendinimo problemos ir tobulinimo perspektyvos. Jurisprudencija, 1 2006, (79). P. 65–71.

²² Ten pat.

veiką. Nesuradus jokių pėdsakų įvykio vietoje, ikiteisminis tyrimas tampa itin komplikuoatas. Atsižvelgiant į tai, nėra užtikrinamas LR BPK 2 str. tikslas – visomis įstatymų numatytomis priemonėmis stengtis iširti nusikalstamą veiką²³. Kita įvykio vietos apžiūros pakopa yra *kvalifikuota* apžiūra. Ji galėtų būti atliekama tiriant apysunkius ar sunkius nusikaltimus. Šią apžiūrą galėtų atlikti įvykio vietos apžiūros grupė taikydama šiuolaikinius metodus ir priemones pėdsakams surasti, įtvirtinti ir paimiti²⁴. Kvalifikuotos apžiūros metu pareigūnai pasitelkia ne tik įvairių rūšių kriminalistų lagaminėlius, tačiau ir automobiliuose įrengtas kriminalistikos laboratorijas, kuriose, be įvairių rinkinių, yra ir tiriamosios kriminalistikos technikos²⁵. Pati sudėtingiausia įvykio vietos apžiūros pakopa yra *įvykio vietos tyrimas*, kuris atliekamas tiriant labai sunkius ir sudėtingus nusikaltimus. Tiriant įvykio vietą, atliekami panašūs veiksmai kaip ir kvalifikuotos apžiūros metu, tačiau tyrimas yra sudėtingesnis veiksmas, kuriuo siekiama kompleksiskai įvertinti nusikalstamos veikos aplinkybes ir iširti susidariusią situaciją. Tyrimas – tai pažinimo metodas, kurio esmė transformuoti informaciją iš vienos būsenos į kitą. Kriminalistikoje tyrimas beveik tapatinamas su ekspertize²⁶. Pavyzdžiui, jau XX a. 7-ajame dešimtmetyje buvo žinomi testai, kurių pagalba įvykio vietoje galime nustatyti, ar konkreti medžiaga yra kraujas (benzidino testas)²⁷. Šiuo metu yra „ekspres“ testų, kurie padeda įvykio vietoje nustatyti, ar konkretūs milteliai yra psichotropinė medžiaga.

Įvykio vietos tyrimas – tai baudžiamojo proceso veiksmas, reglamentuotas LR BPK 205 str. 1 d. Šis veiksmas atliekamas įvykio vietoje, siekiant aktyviais ekspertiniais metodais iširti pėdsakus, objektus ar įvykio situaciją, turint tikslą nustatyti įvykio mechanizmą bei gauti patikimos informacijos, kad greičiau būtų surastas įtariamasis ir iširta nusikalstama veika²⁸. Anot mokslininkų²⁹, įvykio vietos tyrimas neturėtų būti taikomas per dažnai. Tyrimas atliekamas tik išimtiniais atvejais, tiriant sunkiausius rezonansinius nusikaltimus, siekiant nedelsiant gauti informacijos nusikaltėlio paieškai bei nusikaltimo aplinkybėms nustatyti³⁰.

Įvykio vietos tyrimo tikslas – nusikalstamos veikos pėdsakų ir kitų reikšmingų objektų suradimas, užfiksavimas, paėmimas – pilnai atspindi įvykio vietos apžiūros tikslus. Apžiūros

²³ Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas patvirtintas 2002 m. kovo 14 d. įstatymu Nr. IX-785. Vilnius: Registrų centras, 2015.

²⁴ Malevski H. Ten pat.

²⁵ Juškevičiūtė J. et al. Kriminalistika: teorija ir technika. Mykolo Romerio universitetas, 2012. P. 271.

²⁶ Malevski H. Ten pat.

²⁷ Alavi S., Tripathi O. P. M. Blood Test at the Scene of Crime. The Journal of Criminal Law, Criminology, and Police Science, 1969, 60-4: 535-533.

²⁸ Malevski H. Įvykio vietos tyrimo instituto raida: atsiradimo prielaidos, įgyvendinimo problemos ir tobulinimo perspektyvos. Jurisprudencija, 1 2006, (79). P. 65–71.

²⁹ Ten pat.

³⁰ Ten pat.

sampratą galima būtų aiškinti plačiau. Todėl įvykio vietos tyrimas gali būti taikomas bet kuriuo atveju, esant būtinumui, neatsižvelgiant į nusikalstamos veikos sunkumą ar kitas aplinkybes. Diskutuotina ir dėl subjektų, dirbančių įvykio vietoje, įgaliojimų ribų apibrėžties. Iš pažiūros, tiriant sunkų ar labai sunkų nusikaltimą, įvykio vietos tyrimą turėtų atlikti tik patys kompetentingiausi Lietuvos specialistai, kriminalistai, sudarydami įvykio vietos tyrimo grupę. Grupėje gali būti įvairių sričių specialistai (balistikos, trasologijos, daktiloskopijos, teismo medicinos ir kt.). Tačiau neretai įvykio vietos tyrimo veiksmus atliekant įvykio vietos apžiūrą, padaro pats ikiteisminio tyrimo pareigūnas (tyrėjas), pavyzdžiui, paima kvapus įvykio vietoje, todėl nesutiktina su prof. H. Malevskio pozicija, jog įvykio vietos tyrimas turėtų būti taikomas tik išimtiniais atvejais, tiriant rezonansinius nusikaltimus. Jis gali būti taikomas tyrėjo bet kuriuo atveju, kuomet yra būtinybė surasti, fiksuoti, paimti pėdsakus, o tyrėjo kompetencija leidžia atlikti tokius veiksmus. Vadinasi, įvykio vietos tyrimas – tai yra sudėtinė įvykio vietos apžiūros dalis, kurią gali atlikti tiek tyrėjas, tiek specialistas. Todėl keltinas klausimas dėl LR BPK 205 str. 1 d. teisinio reguliavimo tobulinimo – įvykio vietos tyrimo eliminavimo kaip atskiros baudžiamojo proceso normos.

TAKTINIŲ REKOMENDACIJŲ ĮGYVENDINIMO PROBLEMATIKA ATLIEKANT ĮVYKIO VIETOS APŽIŪRAS

Ikiteisminio tyrimo veiksmo taktika – tai tikslingiausių taktinių būdų, naudojamų pasiruošiant, atliekant ir fiksuojant tą veiksmą, visuma, užtikrinanti maksimalų ir kryptingą ikiteisminio tyrimo veiksmo organizavimą ir planingą jo atlikimą griežtai laikantis baudžiamojo proceso įstatymo normų³¹. Atsižvelgiant į šį apibrėžimą, galima teigti, kad kiekvienas baudžiamojo proceso veiksmas turi specifinę atlikimo taktiką. Norint tinkamai atlikti ikiteisminio tyrimo veiksmą (apklausą, kratą, įvykio vietos apžiūrą ar kt.), būtina vadovautis ne tik įstatymais ar poįstatyminiais teisės aktais, bet ir mokslškai ir praktiškai pagrįstomis kriminalistinėmis rekomendacijomis.

Būtina pabrėžti, kad vieno nustatyto šablono, padedančio ištirti visas nusikalstamas veikas, nėra. Kiekviena nusikalstama veika yra unikali, tad galime tik stengtis pritaikyti sukauptas kriminalistikos žinias bei patirtį ir tikėtis, jog tai padės ištirti nusikalstamą veiką. Atsižvelgiant į tai, kad įvykio vietos apžiūra yra ypatingai svarbus ikiteisminio tyrimo veiksmas, parengta nemažai kriminalistinių rekomendacijų, patariančių, kaip teisingai jį atlikti. Nežiūrint į tai, taktinės įvykio vietos apžiūros atlikimo klaidos yra vis dar itin dažnai

³¹ Juškevičiūtė J., et al. Kriminalistikos taktika ir metodika. Lietuvos teisės universiteto Leidybos centras, 2004. P. 12.

pasitaikančios praktiniame darbe. Nors policijos pareigūnai yra apmokomi atlikti įvykio vietos apžiūras, pastebima, kad šio procesinio veiksmo metu yra daromos tam tikros klaidos, kurios galėtų lemti nepakankamą ikiteisminio tyrimo kokybę, taigi, ir žemą nusikalstamų veikų ištyrimo rodiklį. Tokia situacija reikalauja nustatyti ir išanalizuoti dažniausiai pasitaikančias klaidas šioje srityje.

H. Malevskis daktaro disertacijoje yra nurodęs, jog įvykio vietos apžiūros trūkumus XX a. antroje pusėje yra analizavę daugelis Lietuvos kriminalistų, tokių kaip B. Škliras, P. Babraitis, G. Berliandas ir kt. Visi šie specialistai savo analizėse aiškiai nurodė, kad pareigūnai, atliekantys įvykio vietos apžiūras, daro labai daug klaidų. Tą pastebėjo ir pats H. Malevskis savo atliktuose tyrimuose³². Anksčiau atlikti tyrimai parodė, kad įvykio vietos apžiūros trūkumai dažniausiai susiję su apžiūros dokumentavimu, t. y. protokolo pildymu (nenurodoma pėdsakų lokalizacija, objektai nėra aprašomi, naudojami netikslūs terminai, aprašymas būna paviršutiniškas, protokole rašomi tyrėjo samprotavimai). Be to, būta ir organizacinių trūkumų, tokių kaip specialisto nedalyvavimas bei techninių priemonių stoka. Pastebėta, kad įvykio vietos apžiūra buvo atliekama nesivadovaujant kriminalistinėmis rekomendacijomis. Daugelyje apžiūros protokolų minima, kad buvo fotografuota, bet nėra pridėta fotolentelė, nei vienoje nagrinėtoje byloje nebuvo sudaryta schema³³.

Logiška, kad įvykio vietos apžiūros trūkumai skirstomi į šias pagrindines grupes:

1. Trūkumai užtikrinant įvykio vietos apsaugą;
2. Trūkumai pasirengiant įvykio vietos apžiūrai;
3. Trūkumai atliekant įvykio vietos apžiūrą;
4. Trūkumai fiksuojant įvykio vietos apžiūrą³⁴.

Siekiant nustatyti ir išanalizuoti šiuo metu dažniausiai pasitaikančius įvykio vietos apžiūros trūkumus, buvo atliktas stebėjimas Vilniaus apskrities vyriausiojo policijos komisariato Kriminalistinių tyrimų skyriuje, taip pat atlikta 150 baudžiamųjų bylų analizė. Stebėjimo meto nustatyti organizaciniai ir taktiniai apžiūros atlikimo trūkumai. Pirmiausia, kalbant apie organizacinius trūkumus, vertėtų paminėti kriminalistinių-techninių priemonių stygių ir specialisto nedalyvavimą įvykio vietos apžiūroje. Stebėjimo metu buvo pastebėta, kad specialistams ypač trūksta kokybiškų daktiloskopinių plokštelių, miltelių, DNR konteinerių,

³² Malevski H. Įvykio vietos apžiūra ir įvykio vietos tyrimas: naujos kriminalistinės koncepcijos modelis. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai (teisė). Lietuvos policijos akademija, 1997. P. 72-75.

³³ Ten pat. P. 76.

³⁴ Ten pat. P. 72-75.

polimerinės pastos „Mikrosil“. Be to, kasdieniniame darbe praverstų elektrostatinis pėdsakų ieškiklis EPI-2. Autorių nuomone, techninių priemonių stoka yra neginčijamai didelė veiklos problema. Specialistai stokoja net pagrindinių savo darbo įrankių, o ką jau kalbėti apie modernius ir brangius prietaisus, skirtus kokybiškai ir operatyviai atlikti įvykio vietos apžiūras (pvz., 3D vaizdo fiksavimo kamera). Būtina skirti didesnę dėmesį šiai sričiai ir tinkamai aprūpinti policijos specialistus, kadangi nuo to priklauso įvykio vietos apžiūros kokybė. Interviu rezultatai parodė situaciją dėl šalies techninių priemonių aprūpinimo. Kriminalistinių tyrimų padalinių vadovų nuomone, stokojama šiuolaikinės vaizdo ir garso fiksavimo įrangos, kokybiškų daktiloskopinių miltelių bei plokštelių, apšvietimo priemonių nakties metu. Pavyzdžiui, vieno padalinio vadovas nurodė, kad 3D vaizdo fiksavimo kamera turėtų itin svarbią reikšmę atliekant įvykio vietos apžiūrą, kadangi jos dėka užfiksuota informacija galėtų būti naudinga subjektams, kurie nebuvo nusikaltimo įvykdymo vietoje (pvz., teisėjams). Kito padalinio vadovas pažymėjo, jog tobulėjant technologijoms, norėtusi, kad kriminalistinių tyrimų skyriai savo veikloje naudotų taip pat modernią techniką ir neatsiliktų nuo vyraujančių tendencijų. Tačiau kai kurių padalinių vadovai nurodė, kad šiuo metu turimų priemonių pakanka. Pažymėtina, jog Alytaus ir Utenos padalinių vadovai techninių priemonių stokos neišskyrė kaip itin reikšmingo trūkumo įvykio vietos apžiūros atlikimo srityje. Autorių nuomone, šiose apskrityse nusikalstamų veikų registruojama ženkliai mažiau negu Vilniaus ar Kauno apskrityse, tad tai būtų galima paaiškinti, jog skiriamų techninių priemonių kiekis mažesnėms apskritims yra pakankamas ir šie miestai nesusiduria su tokiomis problemomis kaip didieji miestai.

Atsižvelgiant į gautus interviu rezultatus, siūlytina skirti didesnę finansavimą kriminalistinio aptarnavimo padaliniais ir dirbantiesiems įvykio vietoje. Šias lėšas reikėtų panaudoti norint įsigyti įvairias kriminalistikos technikos priemones: daktiloskopines plokšteles, miltelius, konteinerius nuoplovoms pakuoti, polimerinę pastą „Mikrosil“, vaizdo ir garso fiksavimo priemones. Autorių nuomone, būtina įsigyti 3D vaizdo fiksavimo kamerą, kuri būtų saugoma Kriminalistinių tyrimų centre ir naudojama tik tiriant sunkius ir labai sunkius nusikaltimus visoje Lietuvoje. Be to, norint pagerinti įvykio vietos apžiūrų kokybę nakties metu, būtina įsigyti modernias apšvietimo priemones.

Kitas organizacinis trūkumas – neigiamai įtakojantis įvykio vietos apžiūros atlikimo kokybę yra specialistų nedalyvavimas apžiūroje. Buvo pastebėta, kad policijos tyrėjai nekviečia specialisto į įvykio vietą vien todėl, kad nenori trukdyti jam, t. y. tyrėjas mano, jog apsunkina specialistą ir priverčia jį dirbti. Autorių nuomone, specialistai yra pareigūnai, kurie privalo

atlikti savo pareigą, tad tyrėjai neturi baimintis dėl to, kad jų nurodymu specialistas vyksta į įvykio vietą. Esamo įvykio vietos apžiūros modelio kontekste nedalyvaujant specialistui mažiau ar labai mažai arba net iš viso nėra naudojamos kriminalistikos-technikos priemonės, todėl ir nėra randami įvairūs pėdsakai. Taigi, šis organizacinis trūkumas itin neigiamai įtakoja įvykio vietos apžiūrų kokybę Lietuvoje.

Kalbant apie įvykio vietos apsaugą, būtina pažymėti, kad nei vienoje stebėtoje apžiūroje tyrėjai ir specialistai nesiėmė jokių priemonių, kad teritorija būtų tinkamai apsaugota. Nebuvo pasitelktos apsaugos juostos su užrašu „POLICIJA“, pareigūnai nesudarė registracijos žurnalo (angl. *crime scene log*)³⁵, nenustatė patekimo tako (angl. *common approach path, pathway*)³⁶ ir įvykio vietos ribų³⁷. Be to, daugelyje atvejų įvykio vietos apžiūros metu nukentėjusieji laisvai vaikščiojo po įvykio teritoriją, lietė nusikalstamos veikos objektus ar įrankius. Tyrėjai ir specialistai nesistengė žmonėms paaiškinti, kad bet koks jų veiksmas įvykio vietoje gali lemti pėdsakų praradimą ir sunaikinimą (žr. 1 lentelę).

Stebėjimo metu taip pat nustatyti pasirengimo įvykio vietos apžiūrai trūkumai. Pavyzdžiui, pastebėta, kad pareigūnai, vykdami į įvykio vietą, turi labai mažai informacijos apie esamą padėtį. Dažniausiai tyrėjai žino tik įvykio vietos adresą ir bendrą situaciją apie įvykį. Ši informacija įtvirtinta Bendrojo pagalbos centro kortelėje. Autorių nuomone, svarbu gauti kuo daugiau išsamesnės pirminės informacijos apie susiklosčiusią padėtį (pvz., nukentėjusiųjų duomenis, įtariamojo pasitraukimo kryptį, matomus pėdsakus ar objektus įvykio vietoje). Be to, operatyvaus valdymo padalinio pareigūnas privalo aiškiai informuoti pareiškėją, kad jis jokia būdu neliestų pėdsakų ar objektų bei neleistų niekam vaikščioti po įvykio vietos teritoriją (žr. 1 lentelę).

Kalbant apie techninių priemonių pasiruošimą vertėtų pabrėžti, kad kiekvienas įvykio vietos apžiūros specialistas turi tik jam skirtą kriminalistinių priemonių lagaminą. Jau XX a. pradžioje H. Grosas pabrėžė kriminalisto lagamino svarbą ir tvarkos palaikymą jame³⁸. Pastebėta, kad šie lagaminai yra menkai prižiūrimi, kadangi jų viduje yra išbarstyti daktiloskopiniai milteliai, o įrankiai nėra sudėlioti į jiems skirtas vietas. Kiekvienas pareigūnas pasirenka savo darbo stilių, tačiau, autorių nuomone, lagaminų nepriežiūra gali sukelti

³⁵ Giacalone J. L. The criminal investigative function. Looseleaf Law Publications, 2011. P. 41.

³⁶ Cook T., Tattersall A. Blackstone's Senior investigating officers' handbook. Oxford University Press, 2014. P. 101.

³⁷ Giacalone J.L. Ten pat. P. 40.

³⁸ Гросс Г. Руководство для судебных следователей как система криминалистики. Новое изд., перепеч. с изд. ЛексЭст, 2002. P. 180.

kriminalistinių priemonių sugadinimą. Pareigūno kruopštumas, tvarkingumas ir atsakingumas turėtų būti akcentuojamos kaip svarbios privalomos asmeninės savybės. Šiuo atveju taip pat kyla jau aptarta problema – techninių priemonių nesaugojimas, praradimas, jų trūkumas.

Stebėjimo metu taip pat nustatytas ryškus apžiūros atlikimo trūkumas – pareigūnai nesivadovauja jokių taktinių įvykio vietos apžiūros būdu (žr. 1 lentelę). Tyrėjai ir specialistai chaotiškai apžiūri tam tikras įvykio vietos dalis. Be to, dažniausiai ieško pėdsakų ar objektų ten, kur nurodo nukentėjusysis ar apie įvykį pranešęs asmuo. Autorių nuomone, tyrėjas privalo nuspręsti, kokį taktinį būdą jis pasirenka apžiūrint konkrečią įvykio vietą. Šio būdo jis turi laikytis visos apžiūros metu. Priešinga situacija gali lemti tam tikrų pėdsakų nesuradimą ar neapžiūrėjimą tam tikros įvykio vietos dalies, tad taktinio būdo pasirinkimas yra griežta ir imperatyvi taisyklė, kuria tyrėjas ir specialistas privalo vadovautis atliekant apžiūras.

Atlikta baudžiamųjų bylų analize buvo siekta nustatyti dažniausiai pasitaikančius trūkumus, kurie galėtų lemti nekokybišką ir paviršutinišką įvykio vietos apžiūrą. Buvo išnagrinėta 100 sustabdytų bylų teritorinėse policijos įstaigose (Kauno miesto Centro policijos komisariate ir Vilniaus miesto antrajame policijos komisariate), 30 bylų Kauno apygardos teisme ir 20 sustabdytų bylų Kauno apygardos Kauno apylinkės prokuratūroje.

Įvykio vietos apžiūros protokolas – tai procesinis dokumentas, kuriame fiksuojama informacija apie nusikalstamos veikos aplinkybes, situaciją, pėdsakus ir objektus, apžiūros metu naudotas technines priemones. H. Grosio teigimu, „tiriant nusikaltimą, bet kokia detalė ateityje gali tapti įrodymu ir nėra nieko tokio nereikšmingo, kas negalėtų įgyti itin svarbios ar netgi lemiančios reikšmės“³⁹. Būtent todėl įvykio vietos apžiūros protokolas turi būti surašomas itin detaliai. Iš išnagrinėtų 150 baudžiamųjų bylų 11,3 % nusikalstamų veikų buvo tirta neatlikus įvykio vietos apžiūros. Kaip palyginimui, 1993 m. S. Kuklianskio ir A. Žurausko atlikto tyrimo duomenimis, šis skaičius siekė 23,4 %⁴⁰.

Bylų analizės metu buvo siekta nustatyti laiko tarpą tarp nusikalstamos veikos įvykdymo ir įvykio vietos apžiūros atlikimo. Objektyviai tikslaus nusikalstamos veikos įvykdymo laiko nustatyti nebuvo įmanoma, tad autoriai šį rodiklį gavo remdamiesi tyrėjo nustatytu galimu nusikalstamos veikos įvykdymo laikotarpiu ir įvykio vietos apžiūros pradžios laiku. Nustačius bendrą trukmę ir išvedus vidurkį, buvo gauti duomenys, rodantys, jog vidutinis laiko tarpas tarp nusikalstamos veikos įvykdymo ir įvykio vietos apžiūros atlikimo yra 53 valandos ir 14

³⁹ Ten pat. P. 161.

⁴⁰ Malevski H. Įvykio vietos apžiūra ir įvykio vietos tyrimas: naujos kriminalistinės koncepcijos modelis. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai (teisė). Lietuvos policijos akademija, 1997. P. 75.

minučių. Ilgiausia fiksuota trukmė buvo 1 mėnuo ir 5 dienos, o trumpiausia – 15 minučių. Nors tai yra sąlyginiai duomenys, visgi, remiantis jais galėtume teigti, kad nustatyta vidutinė trukmė yra gana didelė. Tačiau būtina pabrėžti, jog šie duomenys neturi nieko bendro su policijos reagavimu į pranešimus, kadangi nukentėjusieji ar liudytojai dažnai praneša policijai apie nusikalstamą veiką ne iš karto, o po tam tikro laiko tarpo. Be to, būna situacijų, kai niekas nežino apie nusikalstamą veiką, išskyrus vykdytoją (pvz., nužudymo atveju). Šiuo atveju lavonas gali būti paslėptas, taigi, policija negali reaguoti į tokį įvykį, nes paprasčiausiai niekas apie tai nepranešė. Mūsų nuomone, ilgas laiko tarpas tarp nusikalstamos veikos įvykdymo ir įvykio vietos apžiūros atlikimo gali lemti tam tikrų pėdsakų praradimą ir aplinkos užteršimą. Atsižvelgiant į tai, policijos pareigūnai privalo vykdyti kriminalinę žvalgybą ir kuo greičiau nustatyti galimą nusikalstamos veikos įvykdymo vietą bei atlikti jos apžiūrą.

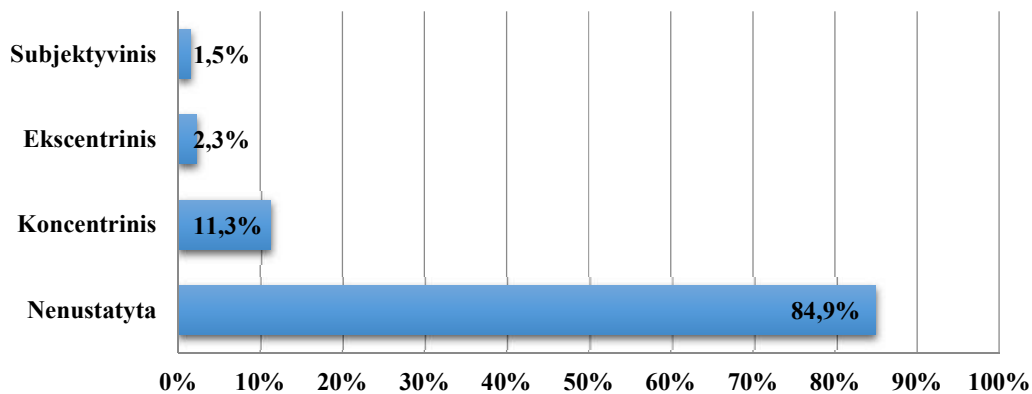
Kitas svarbus trūkumas, taip pat susijęs su laiku, yra įvykio vietos apžiūros trukmė (žr. 1 lentelę). Šis laiko tarpas yra objektyvesnis negu prieš tai analizuotas, kadangi įvykio vietos apžiūros protokole yra nustatomas ir įrašomas veiksmo atlikimo pradžios ir pabaigos laikas. Išanalizavus 133 įvykio vietos apžiūros protokolus, buvo gauti duomenys, jog vidutinė įvykio vietos apžiūros trukmė yra 37 minutės. Ilgiausiai apžiūra buvo atliekama 5 valandas, o trumpiausiai – 2 minutes. Kalbant tik apie sustabdytas bylas, vidutinė apžiūrų trukmė buvo 23 minutės, ilgiausiai apžiūra buvo atliekama 90 minučių, trumpiausiai – 2 minutes. Analizuojant bylas, kuriose priimtas apkaltinamasis nuosprendis, buvo gauti duomenys, jog vidutinė įvykio vietos apžiūros trukmė yra 89 minutės, ilgiausiai apžiūra truko 5 valandas, o trumpiausiai – 10 minučių.

Įvykio vietos apžiūra nėra trumpas veiksmas, tai užima pakankamai daug laiko. Apžiūros trukmė dažnai susijusi su nusikalstamos veikos rūšimi, pavyzdžiui, vagysčių atvejais apžiūrėti įvykio vietą galime greičiau negu tiriant nužudymus. Tai lemia nusikalstamų veikų prioretizavimo sistema⁴¹. Atsižvelgiant į gautus duomenis, galime teigti, kad sustabdytose bylose įvykio vietos apžiūros trukmė buvo mažiausia (vidutiniškai 23 minutės). Tokia situacija galėjo turėti įtakos tam, kad šios bylos buvo sustabdytos ir nusikalstamos veikos nebuvo išaiškintos. 23 minutės yra pakankamai trumpas laiko tarpas norint tinkamai ir kokybiškai atlikti įvykio vietos apžiūrą. Be abejonės, sudėtinga nustatyti pakankamą trukmę šiam veiksmui, kadangi kiekviena įvykio vieta yra unikali, tačiau logiška, jog tai turėtų būti protingas

⁴¹ Brandl S. G. Criminal investigation: a analytical perspective. Boston (Mass): Pearson, 2003. P. 150.

ir pakankamas laikas nustatyti visas nusikalstamos veikos aplinkybes, kruopščiai apieškoti ne tik įvykio vietą, bet ir jos apylinkes ir surašyti reikiamus dokumentus.

Analizuojant bylas, atkreiptinas dėmesys ir į tai, kokį taktinį apžiūros būdą pasirenka tyrėjai, atlikdami šį procesinį veiksmą. Tai buvo nustatyta analizuojant protokolo aprašomąją dalį, kurioje įtvirtinama apžiūros eiga. Iš eigos nuoseklumo galime spręsti, koks taktinis apžiūros būdas buvo naudojamas konkrečioje byloje. Rezultatai parodė, kad koncentrinis apžiūros taktinis būdas buvo taikomas 11,3 % visų apžiūrų, ekscentrinis – 2,3 %, subjektyvinis – 1,5 %. Net 84,9 % analizuojamų protokolų taktinis būdas nebuvo nustatytas, nes aprašomojoje dalyje nebuvo išlaikytas nuoseklumas ir apžiūros protokolai buvo surašyti paviršutiniškai (žr. 1 pav.) Paviršutiniškumas pasireiškė tuo, kad visa apžiūra įtvirtinta vienu, dviem ar trimis sakiniais, kuriuose nurodomas įvykio vietos adresas arba kelias, rodantis kaip nuvykti iki jos.

1 pav. Taktinių įvykio vietos apžiūros būdų taikymas

Analizuojant įvykio vietos apžiūros protokolų aprašomąsias dalis, pastebėta, jog policijos pareigūnai retai tinkamai aprašo įvykio vietą. Pats ryškiausias trūkumas – paviršutiniškumas (žr. 1 lentelę). Pareigūnai aprašomojoje dalyje dažniausiai nurodo adresą ar vietovę, kurioje yra įvykio vieta bei parašo frazę – „nieko nerasta ir nepaimta“. Taip pat pareigūnai dažnai chaotiškai išvardija aplinkui matomus daiktus, jų neišmatuodami ir detalai neaprašydami. Nei viename įvykio vietos apžiūros protokole pareigūnai nematuoja pėdsako ar objekto atstumo nuo dviejų pastovių (nekintančių) orientyrų. Be to, tik 19 % analizuotų apžiūros protokolų buvo įtvirtintas tinkamas objektų aprašymas (bendrieji, specialieji ir ypatingi požymiai). Būtina pabrėžti, kad tinkami objektų aprašymai buvo nustatyti analizuojant bylas, kuriose priimtas apkaltinamasis nuosprendis. Šiose bylose buvo tiriami sunkūs arba labai sunkūs nusikaltimai.

Kalbant apie apžiūrų metu naudotas technines priemones, pastebima, kad pareigūnai protokole retai nurodo, kokios kriminalistinės techninės priemonės buvo naudotos įvykio vietos apžiūros metu. Dažniausiai jeigu pareigūnai panaudoja tam tikras priemones ir pėdsakai nėra randami, tai protokole nėra rašoma, kad konkrečios techninės priemonės buvo panaudotos. Mūsų nuomone, tokia situacija yra negalima, kadangi nežiūrint į tai, kad apžiūra buvo nerezultatyvi, būtina protokole nurodyti priemones bei metodus, kurie buvo naudojami apžiūroje. Tai leidžia manyti, kad pareigūnai išnaudojo visas galimybes siekdami surasti pėdsakus ar objektus ir išaiškinti nusikalstamą veiką. Analizės metu buvo nustatyta, kad dažniausiai yra naudojamas fotoaparatas – 66,2 % atvejų. Rankų pėdsakų ryškinimo priemonės buvo naudotos 5,3 % atvejų, vatos tamponai – 5,3 %, kvapų paėmimo priemonės – 2,3 %, vieną kartą buvo panaudotos žirkklės, DNR konteineris, kartoninė dėžutė pakavimui.

Kitas fiksavimo būdas – fotolentelės sudarymas. Fotolentelė buvo sudaroma 88 kartus, tai sudaro 66,2 % visų apžiūrų. Pagrindiniai fotolentelių sudarymo trūkumai yra pavadinimo nenurodymas, nuotraukų numeracijos ir aprašų nebuvimas, nėra vadovaujamosi kriminalistinėmis fotografavimo taisyklėmis, nuotraukos dažnai yra nekokybiškos, neryškios, fotografuojant nėra pridėjama mastelinė liniuotė. Atlikta analizė parodė, kad fotolentelių sudarymo kokybė yra itin žema (žr. 1 lentelę). Net 59 % visų sudarytų fotolentelių turėjo esminių trūkumų.

Kitas plačiai naudojamas fiksavimo būdas – plano-schemos sudarymas. Šis būdas buvo naudotas 49 atvejuose ir tai sudaro 36,8 % visų analizuotų bylų, kuriose atlikta apžiūra. Pagrindiniai plano-schemos sudarymo trūkumai yra sutartinių ženklų, horizonto šalių (šiaurė-pietūs) nenurodymas, kartais schema yra braižoma pieštuku. Šių trūkumų turėjo 51 % visų braižytų planų-schemų. Verta pabrėžti tai, kad šių dienų galimybės leidžia braižyti įvykio vietos apžiūros schemas naudojant kompiuterį, tačiau tokiu būdu buvo braižyti tik 3 planai-schemos.

Pastebėta, kad pareigūnai naudoja dar vieną apžiūros fiksavimo būdą – žemėlapi. Naudojantis internetine svetaine maps.lt, yra atspausdinamas vietovės žemėlapis ir rašikliu pažymima įvykio vieta. Toks fiksavimo būdas buvo naudotas 31 byloje ir tai sudaro 23,3 % visų apžiūrų. Būtina pabrėžti, kad šis būdas negali pakeisti plano-schemos, kadangi žemėlapyje yra nurodoma tik įvykio vieta, o nėra pažymimi detalūs objektai ar aplinkybės.

Bylų analizės rezultatai parodė, kad kiekviena įvykio vietos apžiūra turėjo tam tikrų trūkumų. Apžiūros atliekamos pavėluotai ir pernelyg greitai. Pastebėta, jog specialisto dalyvavimas dar negarantuoja apžiūros rezultatyvumo. Be to, pareigūnai nesivadovauja taktinėmis įvykio vietos apžiūros rekomendacijomis bei įvykio vietos apžiūros protokolą

užpildo paviršutiniškai. Taip pat pastebėta nemažai fiksavimo trūkumų fotolentelėse bei planuose-schemose. Šie trūkumai dažniausiai susiję su pareigūnų kvalifikacijos stoka ir motyvacija dirbti. Verta pabrėžti, kad šiuo metu yra nemažai metodinės literatūros šia tema, tačiau techninių priemonių ir praktinių įgūdžių stoka neigiamai įtakoja šio išteisinio tyrimo veiksmo kokybę. Sisteminių ir kryptingų mokymų įvykio vietos apžiūros tema trūkumas lemia ir žemesnį kompetencijos lygį.

1 lentelė. Pagrindinių trūkumų, susijusių su įvykio vietos apžiūra, analizė

Trūkumai užtikrinant įvykio vietos apsaugą	Trūkumai pasirengiant įvykio vietos apžiūrai	Trūkumai atliekant įvykio vietos apžiūrą	Trūkumai fiksuojant įvykio vietos apžiūrą
Nenaudojamos apsaugos priemonės	Kriminalistinių techninių priemonių stygius	Taktinio apžiūros būdo nepasirinkimas	Protokolo pildymo paviršutiniškumas
Neįvertinamos realios įvykio vietos ribos	Pirminės informacijos apie įvykį stoka	Pernelyg trumpas apžiūros atlikimas	Netinkamas pėdsakų aprašymas
Neužtikrinamas įvykio vietos "sterilumas"	Neapgalvojama, kokia veikimo strategija bus naudojama	Neišlaikomas apžiūros nuoseklumas ir kryptingumas	Nėra matuojami ir "pririšami" pėdsakai ar objektai
Neišsaugomi/sunaikinami pėdsakai	Neapmaštoma, kokia apimtimi bus atliekama	Teršiama įvykio vieta, neišsaugomi/sunai kinami pėdsakai	Fotolentelės sudarymo trūkumai
Nevertinama, kokios pajėgos būtinos įvykio vietos apsaugai	Neapgalvojama, kokių papildomų pajėgų ar priemonių reikės	Tyrėjo ir specialisto bendradarbiavimo stoka	Plano sudarymo trūkumai
		Paviršutiniškas apžiūros atlikimas	

DARBO ORGANIZAVIMO IR SUBJEKTŲ KOMPETENCIJOS AKTUALIJOS: EFEKTYVAUS VEIKLOS MODELIO LINK

Siekiant visuminio požiūrio į efektyvaus darbo organizavimo modelio diegimą, būtina kompleksiskai inkorporuoti visas su darbo organizavimu susijusias grandis. Dabartiniu metu, atsižvelgiant į vykdomas policijos veiklos reformas, siekiama identifikuoti reikšmingiausias, segmentus, kurie užtikrintų profesionalesnę policijos tarnystę visuomenei. 2015-2020 metų Lietuvos policijos vystymo gairėse⁴² numatytas: racionalus resursų panaudojimas, pareigūnų matomumo didinimas, biurokratizmo mažinimas, investicijos į pareigūnų kompetencijos stiprinimą ir materialinį aprūpinimą. Todėl, mūsų manymu, kokybiškų paslaugų teikimas turėtų būti neatsiejamas nuo sistemingo policijos veiklos modelio diegimo per šiuos pagrindinius segmentus:

- Reaguojant į įvykius;
- Formuojant ir apjungiant skirtingų sričių kompetencijas (Universalumo pagrindu);
- Stiprinant vidinį ir išorinį bendradarbiavimą, organizuojant mokymus;
- Užtikrinant būtiną ir racionalų lėšų panaudojimą.

Reagavimo į įvykius ypatumai. 2014 m. Lietuvos policijos pagrindinė veikla buvo nukreipta operatyviai reaguoti į pagalbos šauksmą, t. y. reaguoti į įvykius. Kaip teigiama, 2014 metų policijos veiklos ataskaitoje, policijai pavyko užtikrinti, kad kiekvieno teritorinio policijos komisariato prižiūrime teritorijoje į daromas nusikalstamas veikas ar administracinius teisės pažeidimus reaguotų ne mažiau kaip du policijos ekipažai, taip pat siekta, jog sutrumpėtų reagavimo į teisės pažeidimus laikas, didintas Vieningos pajėgų valdymo sistemos našumas⁴³. Efektyvių darbo formų ieškojimas saistomas ne tik su pačiu ikiteisminio tyrimo organizavimo optimizavimu, bet ir reagavimu į pranešimus, pirminės informacijos tikrinimu ir dokumentavimu, pirminių ikiteisminio tyrimo veiksmų, tame tarpe ir įvykio vietos apžiūros, atlikimu. Kaip viena iš tokių eksperimentinių formų startavo 2015 metais įkūrus Nusikalstamų veikų registravimo skyrių Kauno apskrities vyriausiajame policijos komisariate. Šio skyriaus uždavinys yra operatyviai reaguoti į pranešimus apie rengiamas ar padarytas nusikalstamas veikas. Tokia veiklos optimizavimo forma, kuomet pabandyta efektyvinti ikiteisminio tyrimo

⁴²Lietuvos policijos 2015 metų veiklos ataskaita [žiūrėta 2016-08-29]. Prieiga internetu: <http://www.policija.lt/index.php?id=2875>

⁴³ Lietuvos policijos 2014 metų veiklos ataskaita. [žiūrėta 2016-03-16]. Prieiga internetu: <http://www.policija.lt/>

atlikimo procedūras, saistoma su visų veikų registravimo koncentravimu viename padalinyje ir ikiteisminio proceso optimizavimu.

Tokio naujo veiklos formato įteisinimas grindžiamas keliais aspektais: kriminogeninės situacijos apibrėžtimi, žmogiškųjų išteklių racionaliu panaudojimu, ikiteisminio tyrimo veiklos optimizavimu. Atlikto tyrimo metu buvo identifikuotos stipriosios ir silpnosios tokio veiklos formato pusės⁴⁴. Kaip viena iš stiprybių buvo identifikuota ir pareigūnų, reaguojančių į įvykius ir atliekančių pirminius ikiteisminio tyrimo veiksmus, kompetencijos peržiūra ir aktualizavimas. Dirbant tokiu principu, tikimasi, kad ikiteisminio tyrimo pareigūnų, dirbančių šioje veikloje, kompetencija smarkiai sustiprės, kadangi jie turės galimybę „auginti“ patirtį pirminių veiksmų atlikimo kontekste. Ir tuo pačiu, kaip silpnoji pusė galėtų būti įvardinama šio padalinio darbuotojų patirties stoka. Organizuojant darbą tokiu principu, pareigūnų kompetencija ypatinga tuo, kad tik tikslingas ir vertintinas patyrusių darbuotojų ratas šioje veikloje, kadangi susiduriama su pirminiu ikiteisminio tyrimo etapu (įvykio vietos apžiūra ir pan.), kuomet kokybiškai surinkta medžiaga, užfiksuoti pėdsakai lemia tolimesnę tyrimo eigą. Be to, baigiant bylą supaprastinto proceso tvarka, irgi reikalingas patyrimas kuo greičiau, aiškiau ir kartu kvalifikuočiau išsiaiškinti bylos aplinkybes⁴⁵.

Universalios veiklos diegimo ypatumai. 2015 metais Lietuvos policija pradėjo įgyvendinti eksperimentinius policijos pareigūnų veiklos diegimo modelius, paremtus universalios veiklos principu. 2015 m. rugsėjo 21 d. buvo patvirtinta „Viešosios policijos prevencijos padalinio tyrėjų (apylinkės inspektorių) ir specialistų (nepilnamečių reikalų policijos pareigūno) eksperimentinė veiklos koncepcija“⁴⁶, kurios pagrindinis tikslas – tobulinti darbo procesus, diegiant prevencijos padalinio veiklos modelį: išgryninti besidubliuojančias veiklas, optimaliai suvienodinti krūvius, standartizuoti funkcijas. 2016 m. pradėta taikyti naują policijos veiklos modelį, apjungiant kriminalinės ir viešosios policijos veiklas. Universalumo principo taikymo klausimas spręstinas ne tik kalbant apie policijos darbo organizavimo formatus, tačiau ir specialių žinių taikymo srityje. Stiprinant ikiteisminio tyrimo pareigūnų (tyrėjų) kompetenciją, dirbant įvykio vietoje tyrėjas, turėdamas specialių žinių bagažą, pats galėtų ieškoti, surasti fiksuoti ir paimti pėdsakus ir objektus, kaip jau buvo teigtina pirmoje šio

⁴⁴ Plačiau žr. Navickienė Ž., Šileris E. Overview of the Present Criminal Police Reform in Lithuania: From Structural Changes Towards Efficiency of Activities. Visuomenės saugumas ir viešoji tvarka. Nr. 15. Kaunas: Mykolo Romerio universitetas P. 97-114.

⁴⁵ Ten pat.

⁴⁶ Lietuvos policijos generalinio komisaro 2015 m. rugsėjo 21 d. Nr. 5-V-821 įsakymas „Dėl Viešosios policijos prevencijos padalinio tyrėjų (apylinkės inspektorių) ir specialistų (nepilnamečių reikalų policijos pareigūno) eksperimentinė veiklos koncepcijos patvirtinimo“.

straipsnio dalyje. Universalumo principas šiuo atveju būtų realizuojamas per papildomų kompetencijų suteikimą ikiteisminio tyrimo pareigūnui (tyrėjui) taikant specialias žinias įvykio vietoje, tiriant baudžiamuosius nusižengimus ar nusikaltimus, atsižvelgiant į pėdsakų pobūdį. Būdamas universalus, pareigūnas įvykio vietoje galėtų surasti, paimti ir fiksuoti kvapų, rankų pirštų, nesudėtingus trasologinius pėdsakus ir kt. Suprantama, jog universalumo principo diegimas specialių žinių kontekste turėtų būti paremtas objektyvia analize ir pamatuotu pagrindu. Kita vertus, neatsiejama pokyčių dalis turėtų išlikti kompetencijos tobulinimas – taip įtvirtinta ir teisės aktuose: Policijos departamento 2016-2018 metų strateginiame veiklos plane numatyta stiprinti policijos pareigūnų motyvaciją ir gebėjimus užtikrinant viešąją tvarką ir nusikalstamų veikų tyrimą⁴⁷.

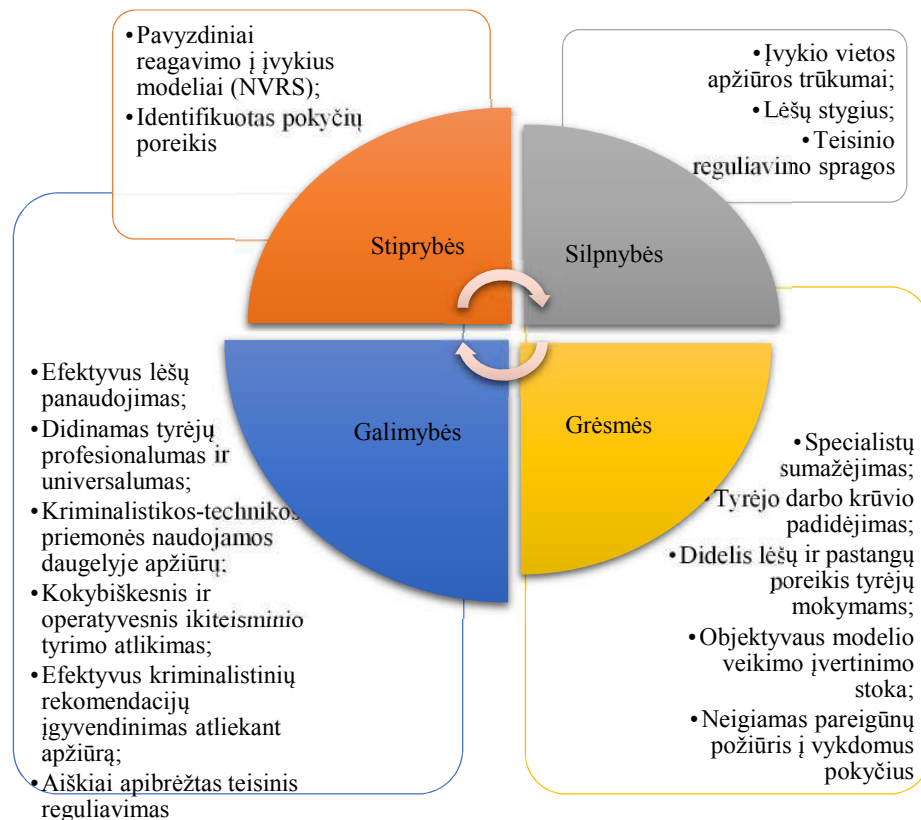
Analizuojant galimą efektyvaus veiklos modelio formatą ir prognozuojant tokio modelio efektyvius veikimo svertus, rėmėmės taip vadinama SSGG analize (angl. SWOT). SSGG analizė atspindi proceso (reiškinio) analizę per keturnarę sistemą, t. y. įvertinant tam tikro proceso stiprybes (maksimalus pajėgumas atlikti tam tikras užduotis, veiksmus), silpnybes (tai, kas neįveikiama, ko būtų negalima atlikti), galimybes (potencialai tam tikram procesui vykti ir jo grandims tobulėti) ir grėsmes (rizikos proceso vyksmui). Minėtina, jog užsienio šalių policijos veiklos ypatumai analizuojami per SSGG prizmę⁴⁸.

Siekdami išryškinti būtinas stipriąsias grandis darbui įvykio vietoje ir numatyti ar sumažinti silpnųjų grandžių rizikas, tikslinga remtis SSGG analize. Vertindami galimą efektyvų veiklos formatą dirbant įvykio vietoje, sudarėme efektyvaus veiklos modelio diegimo kelią (žr. 2 pav.). Kaip matyti iš atliktos analizės, identifikuotas pokyčių poreikis vertintinas kaip šio proceso stiprybė – būtinumas efektyvinti darbą įvykio vietoje. Pokyčių sąrangos kontekste ir buvo sukurti pavyzdiniai reagavimo į įvykius modeliai, t. y. sukurti atskiri veiklos padaliniai, kurių užduotis yra reaguoti į įvykius ir atlikti pirminius veiksmus. Kaip šio proceso silpnybė išskirti ir tam tikri trūkumai teisinio reguliavimo ir taikymo srityje (apie tai nagrinėta pirmojoje ir antrojoje straipsnio dalyse). Galimybių grandies identifikavimas leidžia sumaniai plėsti pavyzdinių reagavimo modelių veiklą, t. y. šiam darbui tikslingai skiriami pareigūnai, kurie stiprina savo kompetenciją pirminių veiksmų (tame tarpe ir įvykio vietos apžiūros) atlikime,

⁴⁷ Policijos departamento prie Vidaus reikalų ministerijos 2016-2018 metų strateginis veiklos planas. [žiūrėta 2017-03-23]. Prieiga internetu: <http://www.policija.lt/index.php?id=2534>

⁴⁸ Plačiau žr. Maher J., Sollund R. Law Enforcement of the Illegal Wildlife Trafficking: a Comparative Strengths, Weaknesses, Opportunities and Threats Analysis of the UK and Norway. *Journal of Trafficking, Organized Crime and Security* 2016: 2(1). P. 82-99. Taip pat žr. Lone J. A., Garnås A., Myklebust T., Bjørklund R., Hoff T., Bjørkli C. Organizational Climate and Investigation Performance in the Norwegian Police: A Qualitative Study. *Journal of Investigative Psychology and Offender Profiling*. 21 Jan 2017. P. 1-19.

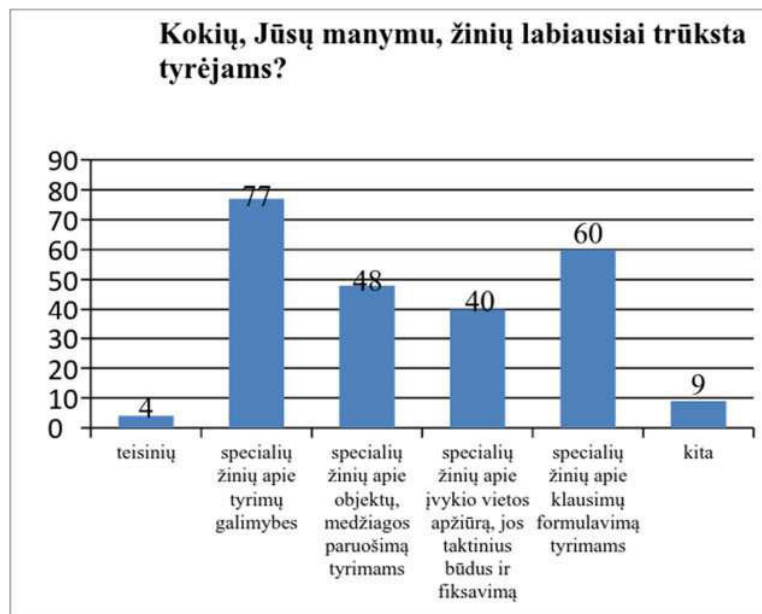
centralizuotai reaguojama į įvykius ir t.t. (žr. 2 pav.). Taip savo ruožtu užtikrinamas kokybiškesnis ikiteisminio tyrimo atlikimas, kriminalistinių rekomendacijų įgyvendinimas saistomas su labai tikslinga konkrečių pareigūnų veikla. Tačiau tuo pačiu išryškėja ir tam tikros grėsmės – nepatyrę ar mažiau kompetencijos turintys pareigūnai nebūtų pageidaujami tokiam darbui, nes maža patirtis gali iššaukti didesnės klaidos galimybę atliekant įvykio vietos apžiūrą. Todėl manytina, jog didėja mokymų poreikis – tiksliniam darbui įvykio vietoje būtina pačių pareigūnų aukšta motyvacija ir pastangos stiprinti savo kompetenciją. Kita vertus, realizuojant universalumo principą praktikoje, iškyla būtinumas stiprinti tarpdisciplininę kompetenciją: ne vien tik taikant įvairius taktinius būdus apžiūros metu, bet ir specialių žinių taikymo srityje – surandant, fiksuojant ir paimant pėdsakus ir kitus objektus, reikšmingus tyrimui.

2 pav. Efektyvaus veiklos modelio diegimo kelias specialių žinių panaudojimo srityje SSGG analizės pagrindu

Subjektų bendradarbiavimo ir kompetencijos stiprinimas. Analizuojant efektyvaus veiklos modelio formatą, turėtų būti vertintinas ne tik subjektų, dirbančių įvykio vietoje, kompetencijos lygmuo, bet ir jų bendradarbiavimo ypatumai. Jau minėta, jog tyrėjo ir specialisto bendradarbiavimas pasireiškia atliekant įvykio vietos apžiūrą, taip pat ruošiant medžiagą, reikalingą objektų tyrimui atlikti, ir formuluojant tikslius klausimus, taipogi, atliekant kitus ikiteisminio tyrimo veiksmus. Tyrimo metu nustatyta⁴⁹, jog viena iš problemų, kylančių tyrėjo ir specialisto bendradarbiavime, yra darbas įvykio vietoje, fiksuojant ir paimat pėdsakus. Detalizuojant šį klausimą, atkreiptinas dėmesys, jog respondentai – tiek tyrėjai, tiek specialistai akcentavo šią problemą panašiai.

Atlikto tyrimo metu nustatyta, jog tyrėjams labiausiai trūksta žinių apie tyrimo galimybes (77 respondentai) ir apie klausimų formulavimą konkrečioms kriminalistiams tyrimams (60 respondentų), medžiagos ir objektų paruošimą tyrimams (48 respondentai) (žr. 3 pav.). Tačiau pabrėžtina, jog ne mažiau aktualus klausimas – tyrėjams būtinos specialios žinių apie įvykio vietos apžiūrą. Ypač tai pabrėžė didžioji dalis specialistų (2/3 respondentų).

3 pav. Sritys, kurių žinių labiausiai trūksta tyrėjams (šaltinis: Europos kriminalistikos bendros erdvės 2020 vizijos įgyvendinimo Lietuvoje mokslinė koncepcija. Mokslo studija, 2016.)

⁴⁹ Plačiau apie tyrimo rezultatus žr. Europos kriminalistikos bendros erdvės 2020 vizijos įgyvendinimo Lietuvoje mokslinė koncepcija. Autorių kolektyvas. Mokslo studija. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2016.

Detaliau nagrinėjant tyrėjo ir specialisto bendradarbiavimo aktualijas, pažymėtina, jog LR BPK nėra apibrėžtas tiesioginis šių subjektų bendradarbiavimo formatas. Tačiau minėto įstatymo⁵⁰ 180 straipsnyje nustatyta tam tikra specialisto ir tyrėjo bendradarbiavimo forma. Minėto straipsnio pirmoje dalyje nurodyta, kad dalyvauti atliekant tyrimo veiksmus gali būti pasitelkiami specialistai. Todėl vienas iš svarbiausių tyrėjo ir specialisto bendradarbiavimo aspektų yra pirminių tyrimo veiksmų atlikimas, o tiksliau – įvykio vietos apžiūra. Tyrimo metu taip pat paklausta apie bendrų mokymų poreikį. Tyrimo metu nustatyta, jog didžioji dalis respondentų (net 78 procentai) teigia, jog tokie bendri mokymai yra reikalingi. Bendrų mokymų poreikį pabrėžė tiek tyrėjai, tiek specialistai. Taip pat tyrimo metu siekiant nustatyti, ar organizuojami bendri tyrėjų ir specialistų mokymai, anketoje apklausėme tyrėjus ir specialistus. Tyrimo metu nustatyta, jog organizuojami bendri mokymai tyrėjams ir specialistams, tačiau labai nedidele apimtimi. 52 procentai respondentų teigė, jog bendri mokymai iš viso neorganizuojami. Taip pat pažymėtina, jog 40 procentų respondentų teigė, jog nežino apie organizuojamus bendrus mokymus, kas leidžia teigti apie sklaidos šioje situacijoje stoką. Todėl organizuojant mokymus, būtina atkreipti dėmesį ne tik į poreikį organizuoti bendrus tikslinius mokymus, bet ir įvertinti informacijos apie mokymus sklaidos būtinybę.

IŠVADOS IR SIŪLYMAI

Skirtingose kriminalistikos mokyklose pateikiamos įvairios įvykio vietos apžiūros sampratos. Daugialypė įvykio vietos apžiūros sampratų įvairovė nesudaro jokios painiavos esminiam šio veiksmo turinio suvokimui. Akcentuodamos skirtingus įvykio vietos apžiūros ypatumus, minėtos įvykio vietos sampratos iš principo nėra kontraversiškos.

Lietuvos BPK reglamentuoja įvykio vietos tyrimą ir įvykio vietos apžiūrą. Šių veiksmų teisinio reguliavimo skirtumai nedaro jokios žymios įtakos praktinei veiklai, todėl normų taikymo kontekste pasigendama tarp šių veiksmų aiškios takoskyros. Tai lemia pagrįstą matymą jog šie veiksmai teisinio reguliavimo plotmėje yra atskirti dirbtinai. Įvykio vietos tyrimas – tai yra sudėtinė įvykio vietos apžiūros dalis. Nėra poreikio įvykio vietos tyrimo atskirti kaip savarankišką ikiteisminio tyrimo veiksmą. Todėl keltinas klausimas dėl LR BPK 205 str. 1 d. tobulinimo eliminuojant nuostatą dėl įvykio vietos tyrimo kaip savarankišką normą.

Tyrimo rezultatai parodė, kad atliekant įvykio vietos apžiūrą, identifikuotini trūkumai visose apžiūros etapuose – apsaugant įvykio vietą, tiek rengiantis ir atliekant apžiūrą, tiek

⁵⁰ Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas patvirtintas 2002 m. kovo 14 d. įstatymu Nr. IX-785. Vilnius: Registrų centras, 2015.

fiksuoiant pėdsakus ar objektus įvykio vietoje. Todėl spręstinas klausimas dėl kompleksinių taktinių, techninių, organizacinių ir edukacinių priemonių taikymo – naujų kompleksinių priemonių diegimo reaguojant į nusikalstamas veikas ir atliekant pirminius ikiteisminio tyrimo veiksmus, įvertinant kiekvienos apžiūros etapo pobūdį ir ypatumus; tikslinių mokymų organizavimo ir vadybinių elementų (bendradarbiavimo, planavimo) implikavimo šioje sferoje. Įdiegus naują veiklos modelį reaguojant į įvykius, siūlytina periodiškai atlikti išsamų šio veiklos formato diegimo vertinimą. Be to, atlikta šio proceso analizė per SSGG prizmę leido identifikuoti ne tik naujo veiklos modelio stipriąsias puses ir galimybes, bet ir silpnybes bei grėsmes siekiant sumažinti riziką ir išvengti klaidų.

LITERATŪRA

1. Alavi S., Tripathi O. P. M. Blood Test at the Scene of Crime. *The Journal of Criminal Law, Criminology, and Police Science*, 1969.
2. Brandl S. G. *Criminal investigation: a analytical perspective*. Boston (Mass): Pearson, 2003.
3. Burda R., Juškevičiūtė J. Specialių žinių naudojimo formų Lietuvos baudžiamajame procese optimizavimas. *Jurisprudencija*, 2006, t. 11(89).
4. Burda R. Kompiuterinės įrangos panaudojimas ekonominiams nusikaltimams (kai kurie kriminalistinės charakteristikos ir tyrimo metodikos ypatumai). *Jurisprudencija. LTA mokslo darbai*. 1999. T. 12(4).
5. Conway A., James J. I., Gladyshev P. Development and Initial User Evaluation of a Virtual Crime Scene Simulator Including Digital Evidence. *Digital Forensics and Cyber Crime*. Volume 157. Springer International Publishing, 2015.
6. Cook T., Tattersall A. *Blackstone's Senior investigating officers' handbook*. Oxford University Press, 2014.
7. *Crime Scene Investigation and Reconstruction (3rd Edition)* by Robert R. Ogle Jr. Pearson; 3 edition, 2011.
8. Europos kriminalistikos bendros erdvės 2020 vizijos įgyvendinimo Lietuvoje mokslinė koncepcija. Autorių kolektyvas. Mokslo studija. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2016.
9. Giacalone J. L. *The criminal investigative function*. Looseleaf Law Publications, 2011.
10. Gorbatkov A. Apžiūros atlikimo metodika tiriant kontrabandą. *Teisė* Nr. 57. 2005.
11. Horswell J. *The practice of crime scene investigation*. Boca Raton: CRC Press, 2004.
12. Houck M.M., Crispino F., McAdam T. *The science of crime scenes*. Oxford: Academic Press, 2012.
13. Jackson A. R.W., Jackson J. M., *Forensic science*. Prentice Hall, 2008.
14. James S.H., Norby J.J. *Forensic science: an introduction to scientific and investigative techniques*. Boca Raton: CRC Press, 2009.
15. Juškevičiūtė J. et al. *Kriminalistika: teorija ir technika*. Mykolo Romerio universitetas, 2012.
16. Juškevičiūtė J. et al. *Kriminalistikos taktika ir metodika*. Lietuvos teisės universiteto Leidybos centras, 2004.
17. Kannan S., Muthu K., Muthusamy S., Sidhu P. Cheiloscropy - A Vital Tool In Crime Investigation. *Int J Forensic Sci Pathol*. 3(3), 2015.
18. Liao G., Zheng Y., Zhao L., Wu X. A Novel Plan for Crime Scene Reconstruction. *Proceedings of Sciences. CENet2015, 2-13 September 2015 Shanghai, China 2015*.
19. Lietuvos policijos generalinio komisaro 2006 m. liepos 24 d. įsakymas Nr. 5-V-454 "Dėl teritorinių policijos įstaigų veiklos apžiūrint ir tiriant įvykio vietas tobulinimo koncepcijos patvirtinimo".

20. Lietuvos policijos generalinio komisaro 2015 m. rugsėjo 21 d. Nr. 5-V-821 įsakymas „Dėl Viešosios policijos prevencijos padalinio tyrėjų (apylinkės inspektorių) ir specialistų (nepilnamečių reikalų policijos pareigūno) eksperimentinė veiklos koncepcijos patvirtinimo“.
21. Lietuvos policijos 2014 metų veiklos ataskaita. Prieiga internetu: <http://www.policija.lt/>
22. Lietuvos policijos 2015 metų veiklos ataskaita. Prieiga internetu: <http://www.policija.lt/index.php?id=2875>
23. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas patvirtintas 2002 m. kovo 14 d. įstatymu Nr. IX-785. Vilnius: Registrų centras, 2015.
24. Lone J. A., Garnås A., Myklebust T., Bjørklund R., Hoff T., Bjørkli C. Organizational Climate and Investigation Performance in the Norwegian Police: A Qualitative Study. *Journal of Investigative Psychology and Offender Profiling*. 21 Jan 2017.
25. Maher J., Sollund R. Law Enforcement of the Illegal Wildlife Trafficking: a Comparative Strengths, Weaknesses, Opportunities and Threats Analysis of the UK and Norway. *Journal of Trafficking, Organized Crime and Security* 2016: 2(1).
26. Malevski H. Įvykio vietos apžiūra ir įvykio vietos tyrimas: naujos kriminalistinės koncepcijos modelis. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai (teisė). Lietuvos policijos akademija, 1997.
27. Malevski H., Kurapka V., Matulienė S., Navickienė Ž. Współpraca funkcjonariuszy organów ścigania ze specjalistami pionu kryminalistycznego. Diagnoza i możliwości usprawnienia – doświadczenia Litewskie. *Archiwum medycyny sądowej i kryminologii: kwartalnik*. Kraków: Organ Polskiego Towarzystwa medycyny Sądowej i Kryminologii. 2016, t. 66, Nr. 3.
28. Malevski H. Įvykio vietos tyrimas: šiuolaikinės problemos ir raidos perspektyvos. *Jurisprudencija*, 1998, t. 10 (2).
29. Malevski H. Įvykio vietos apžiūra. Lietuvos teisės akademijos Leidybos centras, Vilnius, 1999.
30. Malevski H. Įvykio vietos tyrimo instituto raida: atsiradimo prielaidos, įgyvendinimo problemos ir tobulinimo perspektyvos. *Jurisprudencija*, 1 2006 (79).
31. Malevski H. Specialistas kriminalistas įvykio vietos apžiūroje: pagal specialistų kriminalistų apklausos rezultatus. *Jurisprudencija*, 1998, t. 9(1).
32. Metenko J., Laca M. Application of theoretical base of crime scene search at crime scene. XI Kriminalistika ir teismo ekspertologija: mokslas, studijos, praktika: tarptautinės mokslinės-praktinės konferencijos pranešimų pagrindu parengtas mokslinių straipsnių rinkinys. Lietuvos teismo ekspertizės centras, Vilnius, 2015.
33. Navickienė Ž., Šileris E. Overview of the Present Criminal Police Reform in Lithuania: From Structural Changes Towards Efficiency of Activities // *Visuomenės saugumas ir viešoji tvarka*. Nr. 15. Kaunas: Mykolo Romerio universitetas.
34. Paulauskas V. Eismo įvykių ikiteisminio tyrimo kriminalistiniai ypatumai. Socialinės inovacijos globaliai plėtrai. *Mokslo darbai* Nr. 1(1). Mykolo Romerio universitetas, 2012.
35. Policijos departamento prie Vidaus reikalų ministerijos 2016-2018 metų strateginis veiklos planas. Prieiga internetu: <http://www.policija.lt/index.php?id=2534>
36. Radzevičius E. Specialių žinių taikymo problemos tiriant nusikalstamų darbų saugos pažeidimų įvykius Lietuvoje. *Jurisprudencija*, 2005, t. 66(58).
37. Radzevičius L. Nelaimingo atsitikimo įvykio vietos apžiūros ypatumai prieš skiriant darbų saugos techninę ekspertizę. *Jurisprudencija*. 1999.
38. *The Practice of Crime Scene Investigation*. Edited by John Horswell. CRC Press. 2004.
39. Vaaca J. R. *Computer Forensics: Computer Crime Scene Investigation (Networking Series)* (Networking Series). Charles River Media, Inc. Rockland, MA, USA ©2005.
40. Гросс Г. Руководство для судебных следователей как система криминалистики. Новое изд., перепеч. с изд. ЛексЭст, 2002.
41. Драпкин Л. Я. и Карагодин В. Н. Криминалистика: учебник. 2-е изд., перераб. и доп. Проспект, Москва, 2011.

INSPECTION OF ACCIDENT SCENE IN LITHUANIA: IMPLEMENTATION SEARCH OF EFFECTIVE ACTIVITY MODEL

Žaneta Navickienė*, Edvinas Žuravliovas**
Mykolas Romeris University

Summary

Crime scene inspection is a primary and one of the most important pre-trial investigation procedures which not only records significant clues and data, but also determinates further sequence of events and final success of a case. Although there is no lack of academic and practical research on this issue, pre-trial investigation quality assurance, pre-trial investigation efficiency assessment and introduction of new operation formats in practice currently compose solid assumptions to analyze crime scene inspection newly by searching for efficient model of conducting pre-trial investigation.

This article analyzes a problem of crime scene inspection in the context of legal regulation, typology differences and provides proposals of certain legal regulation changes. Differences of criminal law traditions, provides various crime scene inspection concepts. Manifold variety of this procedure do not create any confusion for essential content perception of crime scene inspection emphasizing different crime scene inspection peculiarities, mentioned concepts of crime scene inspection mainly are not controversial. The code of criminal procedure of the Republic of Lithuania regulates crime scene inspection and crime scene investigation. The differences of these actions' legal regulation do not make significant impact for a practical activity, therefore in context of law application there is a lack of clear and targeted watershed of these actions. It determines a reasonable sight in which these actions in the legal regulation are divided artificially. Crime scene investigation is a combined and detailed part of a crime scene inspection. There is no demand to divide crime scene investigation as an independent pre-law inspection action. Therefore questions of the improvement of the code of criminal procedure of the Republic of Lithuania article 205 part 1 could be raised in terms of eliminating crime scene investigation as a separate institute of a criminal process. This article also introduces tactical recommendations for crime scene inspection, situation and issues, highlights purposeful criminal tactical recommendations compliance. In order to comprehensively evaluate opportunities of new operational work model application in the context of crime scene inspection, the existing work management structural format and characterize possible efficient operational work model through the SWOT analyzes, and evaluate subjects' power and competence in place of crime scene, also improvement opportunities are being offered. Research results has shown that there are flaws during the crime scene inspection – securing the crime scene, preparing and conducting the search, gathering clue or objects in the crime scene. Therefore there is a question how to apply complex tactical, technical, organizational and educational measures – apply new complex measures responding to criminal activities and conducting primary pre-trial investigation actions by evaluating every investigation phase nature and features; purposive training organization and management element (communication and planning) implication in this field. By applying a new operational work model, it is advisable to periodically conduct a detailed activity format application evaluation. Also, SWOT analysis of this process allowed identify strengths and opportunities of a new activity model and also weaknesses and threats in order to reduce risk and avoid mistakes.

Keywords: crime scene, crime scene inspection, crime scene investigation, pre-trial officer, criminal proceedings, crime investigation, organizing police work.

Žaneta Navickienė*, socialinių (teisė) mokslų daktarė, Mykolas Romeris universiteto Viešojo saugumo fakulteto Policijos veiklos katedros docentė. Mokslinių tyrimų kryptys: vidaus saugumas, policijos pareigūnų kompetencija ir profesinis mokymas, išteisinio tyrimo organizavimas.

Žaneta Navickienė*, PhD, Associate Professor of Police Activities Department, Public Security Faculty of Mykolas Romeris university. Research interests: internal security, police competence and vocational training, organizing of pre-trial investigation.

Edvinas Žuravliovas**, Mykolas Romeris universiteto Viešojo saugumo fakulteto Teisės ir policijos veiklos programos 3 kurso studentas. Mokslinių tyrimų kryptys: vidaus saugumas ir išteisinio tyrimo organizavimas.

Edvinas Žuravliovas**, Mykolas Romeris university Faculty of Public Security Law and police activity program 3-year student. Research interests: internal security and organizing of pre-trial investigation.